

STK'LAR VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

VAKA ANALİZİ

S İ V İ L
T O P L U M
İ Z L E M E
R A P O R U
2 0 1 3

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

TÜSEV'in hazırladığı Sivil Toplum İzleme Raporu 2013 Hollanda Başkonsolosluğu'nun Matra Programı kapsamında sağlanan finansman desteğiyle gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’de yasal mevzuat ifade özgürlüğünü uluslararası standartlara uygun bir şekilde güvence altına almamaktadır. İfade özgürlüğünün güvence altına alınmadığı bir ortamda STK’ların faaliyetlerini elverişli bir ortamda sürdürebilmeleri mümkün değildir. Farklı siyasi görüşlerden birey ve gruplardan oluşan sivil toplum alanının, insan hakları aktivistlerinin ve savunuculuk faaliyetleri yürüten STK’ların çalışmalarını özgürce gerçekleştirebilmeleri için, ifade özgürlüğü uluslararası standartlar doğrultusunda güvence altına alınmalıdır.

Avrupa Komisyonu İlerleme Raporları ve bağımsız insan hakları örgütleri tarafından yayınlanan raporlar Türkiye’de son on yılda tartışılmalı konuların kamusal alanlarda dile getirilmesinde gelişme olduğunu belirtmektedir. Ancak, Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) ifade özgürlüğünü kısıtlayan unsurlarının uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu olmaması ve Terörle Mücadele Kanunu’ndaki (TMK) terör tanımının muğlak ve geniş ifadelerle yer alması insan hakları aktivistlerinin, düşünürlerin ve gazetecilerin ifade özgürlüğünün kısıtlanmasına ve bazı durumlarda cezai uygulamalara çarptırılmalarına sebep olmaktadır.

TÜSEV’in 2013 yılında yayınladığı *Sivil Toplum İzleme Raporu 2012*¹ belirli siyasi görüşleri temsil eden dernek ve vakıfların, Dernekler ve Vakıflar Kanunlarındaki gerekçeler sebebiyle kapatılmadığını ancak STK’larda faaliyet gösteren insan hakları aktivistlerinin hedef alınabildiğini belirtmektedir. Rapordaki *Hak*

Temelli Sivil Toplum Kuruluşlarının Örgütlenme Özgürlüğü başlıklı vaka analizi örgütlenme özgürlüğünün önünde engel teşkil edebilen uygulamaların bir türünün de, insan hakları savunucularının ve onların birlikte çalıştığı STK’ların maruz kaldığı hak ihlalleri olduğunu ortaya koymaktadır. Rapor bu tür ihlallerin her zaman doğrudan dernek ve vakıflara ilişkin mevzuattan kaynaklanmadığını ancak ifade ve örgütlenme özgürlüğünü büyük ölçüde kısıtlayabilmekte olduğunu vurgulamaktadır.²

Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) *Türkiye’de İfade Özgürlüğünün Tam Zamanı* adlı raporunda ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamaların belirli siyasi görüşleri ifade eden kişilere yönelik seçici bir üslup ile uygulanmasının siyasi görüşler nedeniyle ayrımcılığa uğramama hakkını ihlal ettiğini belirtmektedir.³ TÜSEV’in yukarıda bahsi geçen vaka analizinde, bu eğilimin 2011 ve 2012’de süren TMK’ya dayalı tutuklamalarda da görülebildiği belirtilmiştir. Bu çalışmaya göre Ege ve Marmara bölgelerinde TMK kaynaklı tutuklamalar olduğu ancak tutuklamaların yoğun olarak Diyarbakır, Mardin, Siirt, Muş, Malatya’yı kapsayan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşandığına dikkat çekilmiştir.⁴

STK’ların doğru ve güncel bilgiye ulaşma olanakları ve savunuculuk ile farkındalık çalışmalarını kamuoyuyla paylaşmaları noktasında, ifade özgürlüğünün önemli bir boyutu olan basın özgürlüğü konusunda da Türkiye pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Bu noktada gerek ulusal gerek uluslararası STK’lar ve diğer kuruluşlar, Türkiye’de basın

² Hak Temelli Sivil Toplum Kuruluşlarının Örgütlenme Özgürlüğü vaka analizinin tam metnine <http://www.tusev.org.tr/usrfiles/images/HakTemelliVakaAnaliziTR.06.11.13.pdf> adresinden erişebilirsiniz.

³ *Türkiye’de İfade Özgürlüğünün Tam Zamanı*. Uluslararası Af Örgütü. http://www.amnesty.org.tr/ai/system/files/Ifade%20ozgurlugunun%20tam%20zamani%20_%20TR.pdf

⁴ Sivil Toplum İzleme Raporu2012 <http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/SivilToplumIzlemeRaporu2012.pdf>
İnsan Hakları Haftası Özel Sayısı. İnsan Hakları Derneği Bülteni 10-17 Aralık 2011 <http://www.ihd.org.tr/>
Eylül 2011 Mazlum-Der Şanlıurfa Şubesi basın açıklaması: <http://sanliurfa.mazlumder.org/>

¹ *Sivil Toplum İzleme Raporu 2012*. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. <http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/SivilToplumIzlemeRaporu2012.pdf>

özgürlüğünün giderek artan bir biçimde baskı altında olduğuna dikkat çekmektedirler. Carnegie Endowment *Türkiye'de Basın Özgürlüğü* adlı raporunda "Türkiye'de basın özgürlüğü, Türkiye'nin demokratik itibarı, ekonomik durumu ve diplomatik pozisyonunda bir lekedir" demiştir.⁵ Freedom House tarafından yayınlanan 2014 *Dünya Basın Özgürlüğü Raporu*'nda Türkiye 134. sıraya gerileyerek 15 yıl sonra ilk kez "özgür olmayan ülkeler" kategorisinde yer almıştır.⁶ Carnegie Endowment tutuklu gazeteci sayısında devletin ve STK'ların belirttiği rakamların birbiriyle çeliştiğine dikkat çekmiştir.⁷ Ayrıca Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin 2011 yılında Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret sonucu oluşturduğu raporda, tutuklu olmayan gazeteciler ve insan hakları aktivistlerine karşı pek çok saldırı ve tehdit olduğuna dikkat çekerek ifade özgürlüğü söz konusu olduğunda devlet kadar devlet dışı aktörlerin de Türkiye'de elverişli bir ortam oluşmasının önünde engel oluşturduğunu ifade etmiştir.⁸ TESEV, *Türkiye'de Özgür ve Bağımsız Bir Basın için Siyasal Öneriler* adlı raporunda; gazetecileri temsil eden STK'ların, medya kuruluşları temsilcilerinin ve akademisyenlerin etkin katılımıyla, medyaya ilişkin politikaların ve yasal düzenlemelerin hazırlandığı süreçlerin demokratik bir şekilde gerçekleşmesinin sağlanması gerektiğini belirtmiştir.⁹

Nisan 2013'te kabul edilen *İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* isimli Dördüncü Yargı Paketi ifade

özgürlüğüne yönelik ihlal ve kısıtlamalarda bir takım iyileşmeler gerçekleştirmiş ancak bu noktadaki aksaklıkları beklenen ölçüde giderememiştir.¹⁰ UAÖ Direktörü Murat Çekiç, 4. Yargı Paketinin oluşturulması sırasında insan hakları alanında uzman kuruluşlara etkili bir biçimde danışılmamasının Paketin ihtiyaçları ve beklentileri karşılamamasına neden olduğunu belirtmiştir. Çekiç, 4. Yargı Paketinin yıllardır süregelen kimi sorunları hafifletmeye yönelik bir takım değişiklikler getirdiğini ancak sistematik ve yapısal hale gelen problemleri ortadan kaldırmadığına dikkat çekmiştir.

UAÖ'nün Uluslararası İnsan Hakları Standartları Doğrultusunda İfade Özgürlüğü ile ilgili Düzenlemelere Dair Önerileri¹¹

Türk Ceza Kanunu ile ilgili öneriler

- **"Türk milletini aşağılama" başlıklı 301. Maddesi, "Halkı askerlikten soğutmak" başlıklı 318. Maddesi ve "Suçu ve suçluyu övme" başlıklı 215. Maddesi'nin tümüyle kaldırılması**
- **125. Maddesi'nde belirtildiği şekliyle, "hakaret suçu"nun Ceza Kanunu'ndan çıkarılarak, medeni hukuk davalarının konusu haline getirilmesi**
- **Sadece şiddet teşkil eden nefret kışkırtıcılığının savunulmasının yargılanmasını güvence altına alması için, "Halkı kin ve düşmanlığa**

⁵ *Press Freedom in Turkey*, Carnegie Endowment for International Peace. http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/pdf/press_freedom_turkey2.pdf

⁶ *Türkiye İlk Kez Basını Özgür Olmayan Ülkeler Arasında*, Hürriyet. Erişim Tarihi: 05 Mayıs 2014. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/26332515.asp>

⁷ ibid

⁸ Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to Turkey, from 27 to 29 April 2011 <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1814085>

⁹ *Türkiye'de Bağımsız ve Özgür Bir Basın için Siyasal Önerileri*, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı. http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/27c1245a-e6d5-4062-9c41-ad17b92f3e10/13094TR_Medya4makale11_03_13onay.pdf

¹⁰ *Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme*, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı. <http://tese.org.tr/assets/publications/file/23102013111641.pdf>

¹¹ *Bu Yasayla Olmaz*, Uluslararası Af Örgütü. <http://www.buyasaylaolmaz.org/>

tahrik veya aşağılama” başlıklı 216. Maddesi’nin 2. ve 3. bentlerinin yürürlükten kaldırılması yoluyla değiştirilmesi

Terörle Mücadele Kanunu ile ilgili öneriler

- ***İçeriğindeki geniş ve belirsiz “terörizm” tanımının, terörle mücadelede insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması noktasına vurgu yapan Birleşmiş Milletler Özel Raportörü’nün tanımıyla uyumlu hale getirilmesi***
- ***Türk Ceza Kanunu’nun “Örgüt adına suç işlemek” konusunda düzenleme yapan 220/6. Maddesi’nin yürürlükten kaldırılması***
- ***Terörle Mücadele Kanunu’nda yer alan “Terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarını basmak veya yayınlamak” konusunda düzenleme yapan 6/2. Maddesi’nin yürürlükten kaldırılması***
- ***“Terör örgütü propagandası yapmak” konusunda düzenleme yapan 7/2. Maddesi’nin sadece şiddet kışkırtıcılığını savunmanın yasaklanmasını güvence altına alacak şekilde bir kere daha değiştirilmesi***

TESEV Demokratikleşme Programı Yargı-Hukuk-Adalet alanındaki çalışmaları kapsamında çıkarılan *Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme* adlı kısa raporu Eylül 2013’te yayınlamıştır. Rapor, yargı organlarının hızlı ve etkin çalışmasını sağlamak ve insan haklarının güvence altına alınması konusunda iyileştirmeler yapmak amacıyla hazırlanan yargı paketlerinin yasalaşma aşamasında pek çok sorun

meydana geldiğine ve bunun öncelikli sebebinin kullanılan yöntemler olduğuna dikkat çekmektedir. Bu tür yargı paketlerinin hazırlanması aşamasında STK’larla işbirliğinin önemine dikkat çeken raporda, şu ifadeler kullanılmıştır: “Paketlerin hazırlanması aşamasında değişiklikten bizzat etkilenecek bireylerin ve sivil toplum kuruluşlarının önerilerinin yeterince alınmadığı ve karar alma süreçlerinin katılımcı olmadığı da not edilmelidir.”¹²

TESEV Yargı Reformu ve İnsan Hakları Dava İzleme Proje Koordinatörü Hande Özhabes, etkili danışma süreçleri olmadan “torba kanun” yöntemi ile hazırlanan 4. Yargı Paketi’nin STK’lar tarafından daha iyi anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir. 4. Yargı Paketinin Türkiye’de ifade özgürlüğüne dair durumun iyileştirilmesi için gerekli düzenlemeleri içermediğine dikkat çeken Özhabes, gerçekleştirilen değişikliklerin teknik ve bürokratik içeriğinin fazla olması sebebiyle STK’lar tarafından yeterince anlaşılabilirliğine vurgu yapmıştır. TESEV’in yayınladığı *Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme Raporu* bilgi eksikliğini gidermek amacıyla yargı paketleri aracılığıyla değişen maddelerle ilgili eksiklikler veya kazanımlara dair durum analizini STK’ların bilgisine sunmuştur.¹³

STK’ların ve STK’larda faaliyet gösteren bireylerin ifade özgürlüğünün güvenceye alınması hem örgütlenme özgürlüğünün güvence altına alınması hem de STK’lar için elverişli ortam yaratılması için esastır. Bu nedenle Mart 2011 - Nisan 2013 tarihleri arasında kabul edilen dört yargı paketi aracılığıyla Türkiye’de ifade özgürlüğüne dair çözülemeyen sorunlar dikkate alınarak; STK’larla gerçekleştirilecek etkili istişare süreçleri ardından ortak çözüm önerileri ortaya konulmalı ve uygulanmalıdır.

¹² *Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme*. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı. <http://tese.org.tr/assets/publications/file/23102013111641.pdf>

¹³ *ibid*